מנהגי אשכנז וספרד בתקיעות דמעומד

נערך ע"י יחזקאל הרטמן

1) גמ' ר"ה טז.-טז:

ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני (ואמר) רבי יצחק[י] למה תוקעין בר"ה למה תוקעין רחמנא אמר תקעו אלא למה מריעין מריעין רחמנא אמר[ד] זכרון תרועה[ג] אלא למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב השטן[א] וא"ר יצחק כל שנה שאין תוקעין לה

2) תוס' ר"ה לג:

אשכחן כדתנן מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר אלא אשכחן בפרק קמא לעיל (דף טז.) למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן והיינו כדעבדינן[י] ומיהו לכאורה נראה לתקוע בתפלה כמו כן אמלכיות זכרונות ושופרות קשר"ק קש"ק קר"ק אכל חד וחד כדי לצאת מספק דרבי אבהו ובערוך[ב] פי' שהיו עושין כן ספי' בערך ערב דהלין (ד) דמחמרי [ועבדי] שלשים כדיתבין ושלשים בלחש ושלשים על הסדר כנגד מאה פעיות דפעיא אימיה דסיסרא ואלין [עשרה] אינון כשגומרין כל התפלה קול תקיעה דיחידאי מיתבעי למיהוי [עשרה] תשר"ת תש"ת תר"ת והם מאה ועל מנהג שלנו היה תמיה ר"ת דקשר"ק של מלכיות וקש"ק

אלא הפסק והכי סגי שלא לשנות המנהג ביותר דהא אמרינן[י] שמע תשע תקיעות בט' שעות ביום יצא ונראה שיש קצת ליתן טעם על המנהג שלנו דסבר[מ] לה כמאן דאמר בסמוך אחת מדברי תורה ושתים מדברי סופרים וכיון שעשו בישיבה כל הספיקות של תורה ושל סופרים לא חשו לחזור ולעשות בשעת תפלה אלא ספיקא דאורייתא ובקדושת דאגן הספר שעשה ר' שמשון ב"ר יונה כתיב נוי

3) טור סי' תקצב

תר"ת ומן הראוי שיתקעו למלכיות תשר"ת תש"ת תר"ת פעם אחת וכן לזכרונות וכן לשופרות והכי איתא בערוך (ערך ערב א) שכתב והני דמחמירין ותוקעין שלשים כדיתבין ושלשים בלחש ושלשים על הסדר כנגד מאה פעיות דפעיא אימיה דסיסרא ואילין עשרה אינון כשגומרין כל התפלה דכל[ד] תקיעתא דיחידאי מיבעי להיות עשרה תשר"ת תש"ת תר"ת ואינון מאה. ורבינו תם הנהיג לתקוע תשר"ת למלכיות

4) שולחן ערוך סי' תקצב

א [א] מחזיר שליח צבור (א) התפלה ותוקעין (ב) על סדר הברכות [ב] למלכיות[י] תשר"ת פעם אחת ולזכרונות תש"ת ולשופרות תר"ת[ג] [ג] ה ועכשיו נוהגים לתקוע למלכיות תשר"ת שלש פעמים לזכרונות תש"ת שלש פעמים ולשופרות תר"ת שלש פעמים: הגה **(א)** [ד] א ויש אומרים שתוקעים (ג) תשר"ת למלכיות פעם אחת וכן לזכרונות וכן לשופרות וכן המנהג במדינות אלו [ה] ג ונהגו

ב [ח] (ג.) ד **יחיד אינו מפסיק לתקוע בברכות**[ז]* **ואפילו יש לו מי שיתקע לו**: הגה [ט] ד אלא תוקעים לו קודם שיתפלל מוסף ואין צריכים לתקוע לו שנית:

5) ביאור הגר"א סי' תקצב

ועיין מלחמות [שם יא, א ד"ה אמר] שסתר דברי רב האי גאון: [ג] ועכשיו כו'. לכאורה היה נראה בכל אחד קשר"ק קש"ק קר"ק, כמו שכתבו תוספות שם, וכן הוא מעיקר דינא, אלא לפי שכתב רבינו יואל [הובא בראבי"ה סימן קצא] דכל שהפסיק בקול אחר הפסיד הכל, כמו שכתבתי בסוף סימן תק"ץ [ס"ק כז], אי אפשר לעשות כן, דאם כן היתה קש"ק קר"ק בין קשר"ק ראשון לשני, וקיימא לן שצריך לשומען על הסדר, וכמו שכתוב לעיל סימן תקפ"ח סעיף ב'. וזהו טעם של הראשונים שלא תקעו אלא סדר אחד ולא שלשה קשר"ק, שלא יהא הפסק. ותוספות הנ"ל סוברים כמו שכתב הרמב"ן [ראש השנה כז, א מד"ה הא דתנן תקעו] ובשו"ע סוף סימן תק"ץ [סעיף ט] דלא הפסיד: [ד] [הגה] ויש

6) משנה ברורה סי' תקצב

תקצ: (ד) וכן נוהגין במדינות אלו. ובשל"ה כתב: הדרך המובחר לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת למלכיות וכן לזכרונות וכן לשופרות [ואחר 'אנעים זמירות' עוד תשר"ת תש"ת תר"ת כדי להשלים עד מאה קולות]. ומכל מקום במקום שנוהגין כמנהגנו אין לשנות [פמ"ג]: **(ה) 'היום הרת עולם'.**

7) מגן אברהם סי' תקצב

סוף סעיף ד'. **יש** מקומות שנוהגים לתקוע כשמתפללין בלחש, ואין לנהוג כן לכתחילה (כנסת הגדולה

8) שולחן ערוך הרב סי' תקצב

א כשמתפללין תפלת מוסף בציבור[א] תקנו חכמים[ב] לתקוע תר"ת למלכיות תר"ת לזכרונות ותר"ת לשופרות[ג] ולפי שבתפלת מוסף בלחש כל אחד ואחד מתפלל לעצמו ואין אחד מסיים ברכותיו בשעה שחבירו מסיים לפיכך אין תוקעין בתפלה זו כמו שאין תוקעין ביחיד כמו שיתבאר[ד] אלא ממתינין מלתקוע עד שיחזור הש"ץ את התפלה[ה] ויש מקומות שנוהגין לתקוע ב' פעמים אחת בתפלת לחש ואחת בחזרת הש"ץ[ו] אבל במקום שאין מנהג אין לנהוג כן לכתחלה[ז]:

תר"ת לשופרות ויש נוהגין[כד] לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת למלכיות וכן לזכרונות וכן לשופרות ומנהג זה הוא המובחר שבמנהגים[כה]:

9) אבני נזר או"ח סי' תמו-תמז

יג) **סוף** דבר זה פשוט דחבר עיר לא נקרא אלא בחזרת ש"ל התפילה. אבל בלחש כולן יחידים הם וכמו שכתב

יד) **והדרך** המשומר מכל לד מכשול שלא לתקוע בלחש וכמו שכתב הרמב"ם וטור ושלחן ערוך תקיעות דמעומד רק בחזרת התפלה. ובעובדא דק"ק ברלאק תחילה לא רציתי להשיב כי הצעירים המתחסדים יחשבו כי תקיעות דבלחש הוא מעקרי החסידות. וכשם שמצוה לומר דבר הנשמע כו' ואחר כך כתבו אלי כי כולם מייחלים לתשובתי וישמעו אלי כתבתי להם דעתי:

ובהיותי רב בקראשנעוויטץ והייתי מתפלל בבית הכנסת וצויתי להמתחסדים שיתפללו עמי בבית הכנסת וצויתי לתקוע בחזרת התפלה גם כן ל' קולות ולא הי' אללי שינוי מנהג מאחר שהמתחסדים הם גם כן ציבור. אך לא לתקוע בלחש:

הלא המגן אברהם [סי' תקצ"ב] כתב שלכתחילה אין להנהיג לתקוע בלחש. והרב ז"ל מלאדי פסק כן בשלחן ערוך שלו [שם סעי' א']. ומכל מקום הוא עצמו הי' תוקע בלחש. [אף] כי השלחן ערוך חיבר אחר שהי' אצל הרבי ר' בער ז"ל. וכן בסידור שלו כתב לתקוע גם בלחש. אך הברור הוא משום שהבעל שם טוב ותלמידיו כוונו בכוונת האר"י ז"ל. על כן רצו להתפלל בנוסח האר"י ז"ל. הגם שהשל"ה ז"ל [הו"ד לעיל סי' תמ"ו ט'] כתב שכוונות אלו יוכלו לכוין כל מקום לפי מנהגו. הם לא ניחא להו בכך. ועל כורחך השלחן ערוך פסק כן לרובא דרובא שאין להם שייכות בכוונת האר"י ז"ל. ובעל שם טוב ותלמידיו והרב ז"ל מהם הי' תוקעין בלחש. ובזה נשתלשל המנהג לתלמידיהם ותלמידי תלמידיהם וכו' עד שבא לאנשים פשוטים כי לא ישנו מנהג רבותיהם. וזה בודאי

10) מועדים וזמנים ח"א סי' ז

ומ"מ מצוה מיוחדת לתקוע בראש השנה על הברכות דוקא, והאי מצוה אינו מקיים אלא כשתוקע על סדר הברכות, דמעכבין זה את זה, ואי תוקעין בחזרת הש"ץ לבד מצוי שאין הקהל שומעין כל התפלה והוה תקיעות בלי ברכות, וע"כ שפיר נהגו לתקוע כשמתפללין יחד בלחש שאז ודאי יוצאין כדין גם האי מצוה לדיעה זו עכ"פ

ונראה שחז"ל תיקנו תקיעות על סדר הברכות בתפלת הציבור דוקא ולא בתפלה בציבור, וכן מבואר מדברי הר"ן (על הרי"ף) סוף ר"ה שפירש בקושיית ר"ג לחכמים „למה ש"ץ יורד לפני התיבה" דמיירי בכל השנה, אבל בראש השנה ע"כ צריך לחזור על התפלה שיוכלו לתקוע התקיעות על סדר הברכות, הרי מפורש שרק בתפלת הש"ץ דהיינו תפלת הציבור תיקנו התקיעות, אבל אם אין הש"ץ חוזר רק עשרה מתפללין בצבור לא מיקרי תקיעות על סדר הברכות, שיסודם בתפלת הציבור דוקא כמו שביארנו.

11) תשובות והנהגות ח"ב סי' רעה

נשאלתי מקהלה שיש מחלוקת אם לתקוע בלחש או לא, אלו טוענים מנהג אבותיהם בידיהם לתקוע, ואלו טוענים שחוששין להפסק וכמבואר במ"א (ר"ס תקצ"ב), ולדעתי כשתוקעין כדי לצאת שיטת הפוסקים שצריך לתקוע בלחש ולמנוע מחלוקת, אין חשש הפסק דעבדי כה"ג כדין, ואין שום חשש, ובפרט שגם ע"פ הלכה יש יסוד גדול לתקוע בלחש וכמו שהבאנו במועדים וזמנים (ח"א סימן ד'), וכפי ששמעתי גם הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל בנערותו נהג לשמוע התקיעות גם בלחש, אבל לא המשיך כן, וגם מרן הגריז"ס זצ"ל לא נהג כן, אבל הוא באמת הקפיד מאד שעשרה ישמעו חזרת הש"ץ מלה במלה, שרק בזה נחשבות התקיעות על סדר הברכות, ולדידן התקנה לכך להרבה פוסקים היא ע"י שתוקעים בלחש, דהוה גם כן על סדר הברכות, וכאן הלוא גדול השלום, ובפרט ביום הדין דר"ה, ואם ימנעו מלתקוע יש להם גם כן צער ועגמת נפש, והוריתי לתקוע על סדר הברכות גם בלחש.

12) חידושי הגר"ח ר"ה כח: בשם הגרי"ז

יש לעיין דהנה אם אחד נכנס במקום שיש בו ציבור לשמוע תקיעות על הסדר, פשיטא דאין זה על הסדר כיון שלא התפלל עם ציבור זה ואצלו אין זה על הסדר, וה"נ אם התפלל עם הציבור ולא שמע ברכה אחת מן הברכות של שמו"ע המעכבות את התפילה, כיון דאינו יכול לצאת בתפילה זו אין זה על הסדר ולא מקיים מצות חז"ל שתקנו תקיעות על הסדר, אלא דממ"נ כיון שאין לו חזרת הש"ץ מאחר שלא שמע ברכה המעכבת ואינו מצורף לציבור, אזי הוא יחיד ואינו חייב בתקיעות על הסדר, ואם נימא דיצא ידי חובת חזרת הש"ץ אף שלא שמע ברכה אחת א"כ הוי על הסדר. ולפ"ז צריך להזהר שהצבור לא יקדימו לענות אמן, בשעה שהש"ץ מושך בניגון סוף התיבה ואינם שומעין את סוף התיבה, דאין מקיימין מצוה דעל הסדר, דהרי לא שמעו חזרת הש"ץ ואין זה אצלם על הסדר. ודקדוק זה מצא אח"כ בלשון הרי"ץ גיאות דכתב שיעמוד אחורי הש"ץ לשמוע על הסדר[י], ומש"כ שיעמוד אחורי הש"ץ, זהו משום דבעינן שישמע כל אחד את כל השמ"ע כדי שיהי' לו על הסדר ודו"ק.

13) חזון איש או"ח סי' קלז

ד) **יש** לעי' אחד שבא לבית הכנסת בשעת תקיעות דמעומד ואת הברכות לא שמע מן הש"ל אי קעביד מצוה בהאי שמיעה, וזה ודאי דיחיד שיתקע תקיעות דמעומד לא קעביד מצוה דלא תקנו חכמים רק בחבר עיר, אבל כששומע תקיעות של ציבור אפשר דקעביד מצוה והוא משותף עם הציבור במצות תקיעה, ואילו אנוס שבא בשעת תקיעה לביהכ"נ מסתבר דקעביד מצוה שהרי אנוס יוצא בתפלת הש"ל אע"ג שלא שמע, וא"כ תפלת הש"ל מתייחסת אליו והוא שלוחו, א"כ גם תקיעות שהוא שומע מצוה שלו היא, ואפי' בקי שהתפלל בלחש ולא שמע ברכות מפי הש"ץ נראה דשפיר שומע התקיעה, דאע"ג דאינו יוצא בתפלת הש"ל בלא שמיעה מ"מ הוא משותף במצות תפלה של הש"ל לא פחות מזה שהוא אנוס, אלא כיון שהוא בקי [לרבנן] ואינו אנוס [לר"ג] הטילו עליו חכמים לשמוע או להתפלל בעצמו ולא סגי לי' במה שהש"ל מתפלל בעשרה בעיר, וכיון שהוא משותף במצות תפלה של הש"ל הוא משותף גם במצות שופר ושפיר שמע להו לתקיעות של ציבור ושמיעתו מצוה.

14) שולחן ערוך סי' תק"צ

ד ז ה [ט] שלשה שברים צריך לעשותם **(ה)** בנשימה (ו) אחת אבל שלשה שברים ותרועה דתשר"ת ס **(ו)** [י] **יש אומרים שאינו צריך לעשותם בנשימה אחת** [יא] **והוא שלא ישהא** בהפסקה יותר מכדי נשימה ט [יב] **ויש אומרים שצריך לעשותם** (ז) **בנשימה אחת** י [יג] **וירא שמים יצא ידי כולם ובתקיעות** [יד] **דמיושב יעשה בנשימה אחת ובתקיעות דמעומד יעשה בשתי נשימות**: הגה ג* והמנהג הפשוט לעשות הכל בשתי נשימות ואין לשנות: